

Socialtjänst och jämställdhet
Pani Hormatipour

Justitiedepartementet

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har fått tillfälle att lämna synpunkter på delbetänkandet Skärpta regler för ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. SKR har valt att begränsa yttrandet till att avse de delar som berör kommuner och regioner.

Sammanfattning

- SKR avstyrker förslaget att helt ta bort ungdomsreduktionen för unga lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år. Det finns inte någon generell brottsutveckling för unga lagöverträdare som utgör skäl för att drastiskt och över hela linjen öka straffen för unga i åldern 18–20 år, oavsett typ av brott. Flertalet unga lagöverträdare gör sig inte skyldiga till upprepad brottslighet, varför straffrättsliga sanktioner inte bör utformas så att de motverkar en möjlig återanpassning av den unge. Vidare visar forskning på bristande ansvarsförmåga och mognad hos unga, därav finns det skäl till att särbehandling görs. För de unga som begår allvarliga brott finns det sedan 2022 ingen ungdomsreduktion och de döms numera på samma sätt som vuxna i straffmätningen.
- SKR anser som en följd av detta att den nuvarande ungdomsreduktionen för åldern 15-17 år ska lämnas oförändrad vad gäller fördelning på ålder. SKR anser att det dock kan finnas skäl för domstolarna att göra en mer nyanserad bedömning i vissa fall för att straffmätningen ska bli proportionerlig vid exempelvis upprepad allvarlig brottslighet.
- SKR har ingen erinran mot utredningens förslag om att förstärka påföljden ungdomsövervakning, men betonar vikten av en bredare utvärdering av påföljdens effekter, särskilt för socialtjänstens arbete.

- SKR ser positivt på möjligheten att tillämpa en annan påföljd än fängelsestraff för barn och unga vid allvarligare brottslighet och vid återfall i allvarlig brottslighet. SKR vill dock uppmärksamma den påverkan påföljden kan komma att ha på syskon och andra anhöriga, och vilka följder det kan få för socialtjänstens arbete.
- SKR kan inte bedöma rimligheten i den ekonomiska analys som utredningen gjort då det saknas beräkningar som grund för kostnadsresonemangen.

6.3 Avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga

Det följer av utredningens direktiv att ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas helt. Utredningen föreslår att detta ska gälla alla brott, dvs även vid brott med lägre minimistraff eller lägre straffvärde än ett års fängelse. SKR kan inte ställa sig bakom förslaget då det saknas tillräckliga argument för en generell ökning av straffrättslig repression av unga, oavsett typ av brott.

I januari 2022 avskaffades ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18-20 år för allvarliga brott. Redan då framförde SKR i sitt remissvar över betänkandet *Slopad straffrabatt för unga myndiga* (SOU 2018:85) att det borde övervägas att enbart avskaffa den straffrättsliga särbehandlingen för allvarlig upprepad brottslighet kopplad till organiserad brottslighet eller annan kriminalitet förenad med gängbildning. Detta med anledning av att flertalet unga lagöverträdare inte gör sig skyldiga till upprepad brottslighet och därför bör inte straffrättsliga sanktioner utformas så att de motverkar en möjlig återanpassning av den unge.

Vid remissbehandlingen ifrågasatte också en majoritet av remissinstanserna betänkandets förslag om en generell slopning av straffrättslig särbehandling av unga myndiga i åldern 18–20 år (prop. 2021/22:17). Resultatet blev till slut den senaste lagändringen som innebar att 18–20-åringar fortfarande omfattas av en reduktion vid mindre allvarliga brott.

I betänkandet *Slopad straffrabatt för unga* (SOU 2018:85) konstaterades även att det inte finns något empiriskt eller erfarenhetsbaserat stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. SKR anser att detta fortfarande är giltigt och att utredningen inte kunnat redogöra för skäl till varför det nu ska genomföras lagändringar som talar för ytterligare strängare påföljder för unga, särskilt med hänsyn till rådande forskning och statistik kring ungdomsbrottslighet. I likhet med de särskilda yttranden som lämnats till utredningen vill SKR betona vikten av att undvika generella repressionshöjningar. I detta sammanhang är det också viktigt att understryka att barn och unga som begår allvarliga brott redan idag kan dömas till ingripande påföljder. För unga lagöverträdare finns dessutom

forskningsstöd som pekar på att strängare straff kan ha en kontraproduktiv effekt och försvåra återanpassningen till ett normalt liv. För att motverka brottslighet behövs andra åtgärder, där det förebyggande arbetet behöver få en allt större roll.

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år förändras

I enlighet med direktivet föreslår utredningen ändringar som innebär att åldern ska ha minskad betydelse vid straffmätningen unga lagöverträdare i åldern 15–17 år. Förslagen innebär att straffmätningens värdena för samma brott kommer att bli högre än tidigare.

SKR anser att utredningen gjort välavvägda överväganden för att inte avskaffa straffreduktionen helt för unga i åldern 15–17 år. Däremot motsätter sig SKR förslaget om att införa en förändring som möjliggör att ungdomsreduktionen fördelas på ålder. Även denna fråga behandlades i betänkandet *Slopad straffrabatt för unga* (SOU 2018:85), där SKR, liksom utredningen, ansåg att det inte framkommit tillräckliga skäl för att ändra nuvarande reglering för unga lagöverträdare mellan 15–17 år. Även om denna utredning föreslår en mer nyanserad förändring som innebär att ungdomsreduktion bör göras i skälig omfattning finns det en risk att förändringen leder till mindre enhetlig rättstillämpning och att en förändrad ungdomsreduktion för 15–17-åringar kan leda till att ännu yngre personer dras in i kriminalitet.

SKR anser att ett alternativ som skulle kunna övervägas är att ”skälig omfattning” endast innebär att det i vissa fall kan behöva göras en nyanserad bedömning för att straffmätningen ska bli proportionerlig. Den tilltalades ungdom kan då beaktas både i högre och lägre utsträckning än vad som följer av den schematiska modellen, beroende på framför allt omständigheterna vid brottet och vad den unge har kunnat förstå om brottets konsekvenser. Vid exempelvis upprepad allvarlig brottslighet som har koppling till organiserad brottslighet eller annan kriminalitet förenad med gängbildning kommer den tilltalades ålder i så fall beaktas i lägre utsträckning.

10.3 Ungdomsövervakning i fler fall

Ungdomsövervakning infördes som påföljd i januari 2021 för unga lagöverträdare. Utredningen föreslår nu att påföljden ska kunna förstärkas genom att ungdomsövervakning ska kunna dömas ut i fler fall. För socialtjänsten kan det innebära färre ärenden med ungdomsvård men fler unga som döms till ungdomsövervakning. SKR instämmer i utredningens resonemang att ungdomsövervakning kan ha fler brottsförebyggande inslag

än ungdomsvård och ungdomstjänst, och därmed ökade möjligheter att hjälpa unga lagöverträdare att få struktur och ordning på sin tillvaro.

Mot den bakgrunden har SKR inget att erinra mot förslaget om att förstärka påföljden ungdomsövervakning, då det anses vara ett lämpligt sätt att ge insatser till unga när ungdomsvård och ungdomstjänst inte är tillräckliga. Det är dock önskvärt att det genomförs en bredare utvärdering av påföljdens effekter, särskilt vad det innebär för socialtjänstens arbete med unga lagöverträdare

11. Utvidgad ungdomsövervakning

En allmän utgångspunkt är att frihetsberövande påföljder så långt möjligt ska undvikas för barn. SKR ser därför positivt på möjligheten att tillämpa en annan påföljd än fängelsestraff för barn och unga vid allvarigare brottslighet och vid återfall i allvarlig brottslighet.

SKR anser dock att den påverkan påföljden kan komma att ha på syskon och andra anhöriga behöver uppmärksammas mer än vad utredningen har gjort. Den nya påföljden innebär att en ungdom dömd för allvarlig brottslighet under lång tid och betydande restriktioner ska vistas i hemarrest. Eftersom det rör sig om barn och unga mellan 15-17 år bor de oftast tillsammans med sin familj. Påföljden kommer att ställa höga krav på både den unge och boendemiljön, och den påverkar mer än bara den enskilde. Socialtjänsten kommer att noga behöva följa vilken eventuell ogynnsam utveckling detta kan få för övriga familjemedlemmar, framförallt om det finns minderåriga syskon. Socialtjänsten ansvarar för att bedöma om den dömdes hemförhållanden är tillräckligt bra för att hemarresten ska kunna fungera i praktiken, alternativt kunna erbjuda andra boendeanternativ. Med beaktande av vilken allvarlig brottslighet den unge kommer att ha gjort sig skyldig till och att det är en påföljd med så omfattande rörelseinskränkningar som det är fråga om samt att den ska pågå under en längre tid kan påföljden anses vara svår att även utföra i andra boendeformer, som t.ex. i ett familjehem. Svårigheter med boendemiljö kan leda till att det i flera fall kommer saknas förutsättningar för att påföljden ska kunna verkställas. Det innebär att den unges hemmiljö kan komma att avgöra om påföljden blir utvidgad ungdomsövervakning eller fängelse. Det kan ifrågasättas om det är rimligt att hemförhållanden styr vilket straff den unge får.

Hittillsvarande utvärdering av ungdomsövervakning har visat på svårigheter när Kriminalvården och socialtjänsten gör olika bedömningar av vad som är en lämplig boendemiljö och att det har försvårat samarbetet.

15.2.2. Ekonomisk konsekvensanalys

SKR delar utredningens bedömning att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning kommer att innebära merarbete för kommunerna och att kommunerna således bör kompenseras för detta merarbete. Utredningen hänvisar till att förslagen om ungdomsövervakning bedömdes kosta 2,5 miljoner kronor. SKR kan i betänkandet inte se hur utredningen har kommit fram till summan 5 miljoner kronor för den nya påföljden och därmed inte bedöma rimligheten i summan.

Utredningen skriver att förslaget kommer att innebära att ”vissa av de kostnader som i dag belastar SiS inom ramen för verkställigheten av slutna ungdomsvård, och som när särskilda ungdomsfängelser har införts skulle belasta Kriminalvården inom ramen för verkställigheten av fängelse, i stället kommer att belasta kommunerna.” Här saknas dock beräkningar av storleken på den förväntade kostnaden, vilket utredningen borde ha redovisat. SKR delar utredningens bild av att det kan röra sig såväl om behandlingsinsatser och tätare samverkan med Kriminalvården, liksom ett ökat behov av olika boendeformer. Placeringar på t.ex. konsulentstödda familjehem eller stödboenden som kan erbjuda stöd för denna målgrupp är som regel svåra att ordna och kostsamma, dels för den enskilda kommunen men också för kommunsverige i stort. Även om antalet barn som utredningen uppskattar omfattas av förslagen är begränsat (åtminstone 50 st.) kan placeringar som sträcker sig hela eller delar av tiden för påföljden (1-3 år) med dygnskostnader på upp till ett antal tusen kronor per dygn således medföra påtagliga effekter för den enskilda kommunen, men också sammantaget för landets kommuner. Därtill kommer kostnaderna för t.ex. behandlingsinsatser som familjebehandling som utredningen beskriver. SKR anser att dessa ekonomiska konsekvenser måste beaktas i den fortsatta beredningen av förslagen.

SKR anser vidare att utredningen borde ha tagit ställning till om kommunernas kostnader är oförändrade eller inte när ungdomsreduktionen begränsas eller tas bort, och redovisat tydligare beräkningar för detta.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande

Reservation lämnades av Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, se bilaga 1.

Sverigedemokraterna reserverade sig till förmån för eget yrkande, se bilaga 2.

Styrelsen
2024-11-15

Reservation från Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, Styrelsen 2024-11-15

**Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga
SOU 2024**

Vi yrkar bifall till utredningens förslag.

Vad gäller straffreduktion för myndiga så gör vi bedömningen att det utifrån rådande läge är berättigat att den avskaffas och tillstyrker därför utredningens förslag. Vi delar utredningens förslag att straffreduktion ska tillämpas för minderåriga 15-17 år. I den åldern är konsekvenstänkandet mindre utvecklat och bör beaktas vid straffmätningen i relation till brottet och tillstyrker därför utredningsförslag i de delen.

Styrelsen
2024-11-15

Reservation från Sverigedemokraterna, Styrelsen 2024-11-15

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga SOU 2024

Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet med hänvisning till eget yrkande enligt nedanstående.

Skärpta regler för ungdomsövervakning och en minskad användning av straffreduktion för unga är tyvärr nödvändiga åtgärder i dagens samhälle för att hantera den ökande ungdomskriminaliteten. Det är viktigt att rättssystemet lägger större fokus på brottsoffrens trygghet och rättvisa, snarare än att prioritera gärningsmännens rättigheter.

Dagens brottslighet bland unga i åldersgruppen 18–20 år inkluderar allt oftare allvarliga brott, vilket visar att nuvarande praxis med straffreduktion underminerar både rättvisan och samhällsskyddet. Även om vissa hävdar att det saknas belägg för en generell brottsutveckling, ser vi en tydlig trend av ökad allvarlig kriminalitet bland unga, särskilt kopplad till skjutningar och gängrelaterat våld. I dessa fall är gärningsmännen ofta just i åldersgruppen 18–20 år.

SKR argumenterar för att en reducerad straffmätning främjar återanpassning, men Sverigedemokraterna anser att brottsoffrens trygghet måste vara prioritet. Den nuvarande ungdomsreduktionen riskerar att ge unga brottslingar en upplevelse av strafffrihet, särskilt när det gäller upprepad eller grov kriminalitet. Detta kan i sin tur försvåra arbetet med att förebygga brott och skicka fel signaler till samhället om vilka konsekvenser brottsligt beteende medför.

Vi förespråkar därför en kraftig inskränkning av ungdomsreduktionen för åldersgruppen 18–20 år, och att domstolarna får möjlighet att göra mer nyanserade bedömningar baserat på brottets allvar och gärningsmannens tidigare kriminalitet. Detta skulle bidra till en rättvisare straffmätning och ett tydligare skydd för allmänheten.

Vi yrkar därför att

Avslå punkt ett och två i sammanfattningen.